

SEIMO OPOZICIJOS PARTIJŲ

MEMORANDUMAS

dėl pamatinių Lietuvos nacionalinės užsienio politikos principų

Lietuvių tauta niekuomet nesitaikstė su nepriklausomybės praradimu ir sudėjo nesuskaičiuojamas aukas kovose dėl jos. Ši kova bei tautos valia, išreikšta referendumais, sudarė tvirtą Lietuvos užsienio politikos pamatą: įtvirtinti nepriklausomybę, siekti besąlygiško ir greito okupacinės kariuomenės pasitraukimo, reikalauti Lietuvai padarytos žalos atlyginimo, jokių pavidalu nesijungti į postsovietines Rytų politines, karines, ekonomines ir kitokias sąjungas bei sandraugas. Vyriausybės, dirbusios po Kovo 11-osios, besąlygiškai vykdė šį priesaką. Reikia pažymėti, kad ir po 1992 metų rinkimų Seimas ir LDDP sudaryta Vyriausybė deklaravo užsienio politikos tęstinumą ir kurią laiką jo laikėsi. Tuo buvo patvirtinama, kad tie uždaviniai išties priklausė nacionalinei, o ne kurios nors partijos politikai.

Nuo šių metų rugsėjo Lietuva pradėjo naują savo istorijos tarpsnį - tarptautiniu mastu įtvirtinusi savo valstybingumą ir pasiekusi okupacinės kariuomenės pasitraukimo iš savo teritorijos. Kiti Lietuvos užsienio politikos, o ypač nacionalinio saugumo uždaviniai nėra tiek akivaizdūs ir dabar vis dažniau paverčiami laisvos interpretacijos objektais.

Reikia pasakyti, kad daugelis valstybių bei tarptautinių organizacijų šiuo metu permasto savo strategiją ir esmines politikos gaires. Natūralu, kad ir Lietuvoje būtina oficialiai ir labai aiškiai atskleisti pamatinius valstybės nacionalinės politikos principus ir jų įgyvendinimo būdus, laikytis deklaruoto tęstinumo.

Lietuvos politinės partijos, esančios opozicijoje, yra susirūpinusios, kad nacionalinės politikos vietos neužimtų vienpartinė politika. Šiuos būgštavimus kelia aukštų Lietuvos pareigūnų pareiškimai, kad Lietuvos užsienio politika privalo būti konfidenciali, skelbiama tendencija ir jau pastebima mėginimų santykius su Rusija ir kitomis šalimis tvarkyti ne valstybių, bet administraciniu lygiu, perleisti sprendimus įvairioms žybyboms.

Suprantama, kad vykdydami Vyriausybės užsienio politiką diplomatai gali ir privalo laikytis diplomatinio konfidencialumo, o žybybų pareigūnai - įgyvendinti jiems pavestas užduotis. Tačiau aiškiai suformuluota valstybės pozicija dėl svarbiausių nacionalinės užsienio politikos kryptių privalo būti visuotinai žinoma, neturi būti nustatoma ar koreguojama paslapčiomis.

Tiktai visų pagrindinių politinių partijų apsvarstyta ir sutarta politika gali būti laikoma nacionaline. Ji privalo būti atskirta nuo partinės, kurią deklaruoja ir savo atsakomybe vykdo valdančioji partija. Už visą aiškiai neatskleistą politiką, kurioje nėra išskirta nacionalinės politikos dalis, atsakomybė tenka valdančiajai partijai. Juo labiau jai tenka visa atsakomybė už nacionalinės politikos išstūmimą ir keitimą vienpartine.

Manome, kad Respublikos Prezidentas turi konstitucinę priedermę rūpintis, kad Lietuvoje būtų ne tik partinė, bet ir nacionalinė politika.

Mūsų nuomone, šiuo metu bent dviem kryptimis būtina nedelsiant atskleisti vykdomos politikos turinį ir aiškiai atskirti nacionalinės politikos dalį :

- Lietuvos integravimasis į Vakarų Europos gynybos, ekonomines ir kitas sistemas;

- Rusijos interesų Lietuvoje potencialios grėsmės.

Lietuva, kaip ir kitos Europos šalys, remdamasi tik savo gynybos sistema pati viena negali garantuoti savo saugumo. Šiuo metu Europoje veikia tik dvi kolektyvinės gynybos sistemos: NVS ir NATO. Postsovietinę NVS sistemą rinktis draudžia Lietuvos Konstitucijos 150 straipsnis ir 1990 m. birželio mėn. 8 d. Konstitucinis Aktas. Todėl Lietuvos gynybos sistema turi būti integruota į Vakarų Europos gynybos organizacijas.

Pasitraukus Rusijos kariuomenei iš Lietuvos, faktiškai atsitraukė ir NVS kolektyvinės gynybos sistemos erdvė. Vis dėlto dėl Rusijos valdomos ir labai militarizuotos Karaliaučiaus srities Lietuva tebėra veikiamą Rusijos karinių interesų. Faktiškai tebevykstančio Rusijos karinio tranzito per Lietuvos teritoriją įteisinimas neabejotinai sumažintų Lietuvos saugumą, inkorporuotų Lietuvą į NVS karinės kontrolės erdvę, įteisintų Rusijos karinius interesus.

Sunkiomis derybomis, referendumu ir nuolatinio aktyvumu tarptautiniuose forumuose Lietuva pasiekė, kad Rusijos kariuomenė pasitrauktų, bet neišsipareigojo įteisinti karinio Rusijos tranzito į Karaliaučiaus sritį per savo teritoriją ir oro erdvę ir su tuo niekada nesutiko. Tai nacionalinis Lietuvos užsienio politikos turtas. Mums labai kelia nerimą, kad šis dalykas jau svarstomas palankiai. Manome, kad galima derėtis tik dėl išvedamos kariuomenės tranzito per Lietuvą ir tik Rusijai paskelbus sprendimą dėl Karaliaučiaus srities demilitarizavimo terminų bei Lietuvai gavus specialias NATO šalių garantijas.

Lietuvos saugumas privalo būti visapusiškai išstudijuotas ir išsamiai aptartas. Tuo tarpu Seimui pateiktas nacionalinio saugumo koncepcijos projektas neišvardija konkrečių grėsmių ir gyvybiškai svarbių gynybos nuostatų bei priemonių, o Seime pasirodo įstatymo projektas dėl valstybės sienos, tiesiogiai mažinantis Lietuvos saugumą. Naudojantis netvarka ir kai kurių SKAT asmenų nusikalstamais veiksmais, spaudoje vyksta kampanija, nukreipta ne prieš nusikaltėlius ar atsakingus už tvarką pareigūnus, bet prieš pačią SKAT instituciją.

Didelę reikšmę saugumui taip pat turi energijos resursų - dujų, naftos, elektros energijos - komunikacijos ir tranzitas per Lietuvą. Žymų pavojų kelia ketinimai bendrai su Rusija dalytis Lietuvos energijos resursų perdavimo komunikacijų ir perdirbimo įmonių nuosavybę ir taip sudaryti ne tik galimybę išsaugoti Lietuvos energetikos kontrolę, bet ir diktuoti savo politiką, turėti pretekstą kištis į Lietuvos vidaus reikalus, motyvuojant tai reikalu ginti savo interesus.

Esame įstikinę, kad reikia:

- pateikti oficialų Lietuvos prašymą dėl narystės NATO; taip būtų pradėtas konkretus dialogas dėl sutarties;

- inicijuoti dvišales sutartis gynybos srityje su šalimis - NATO narėmis;

- jungtis prie Centrinės Europos Inicijatyvos;

- inicijuoti dvišalius bendradarbiavimo susitarimus su šalimis, toliau pažengusiomis integracijos į Vakarų Europą kryptimi.

Apie Lietuvos ekonomikos ir gynybos pastangas integruotis į Vakarų Europą mažai kas skelbiama, nežinoma jokia aiški programa. Reikėtų intensyviai derybas su Europos Sąjunga dėl laisvos prekybos sutarties ir kuo greičiau pradėti derėtis dėl asocijuotos narystės.

Kelia susirūpinimą nesukonkretinti ketinimai kurti ekonomines zonas, kurie vargu ar reiškia Vakarų kapitalo investicijas ir techninę pažangą. Tai gali būti ir siekimas kurti eksteritorines Rusijos karinio pramoninio komplekso ekonomines bazes.

Visose šiose ir kitose srityse turėtų dirbti politinių partijų deleguotų atstovų grupės, kurios aptartų svarbiausias nuostatas, surastų bendras valstybės pozicijas, atitinkančias saugumo ir kitus gyvybinius Lietuvos interesus, teiktų Respublikos Prezidentui išvadas apie esamus vienos ar kitos nacionalinės politikos srities pamatus.

Panašią funkciją galėtų atlikti Seimo komitetai, jeigu juose būtų siekiama integralios valstybinės politikos nuostatų, neužsisklendžiama vienos partijos politikos rėmuose. Deja, Užsienio reikalų komitete neįmanomas joks kolegialus ir dalykiškas svarstymas, o Nacionalinio saugumo komitetas yra patekęs į valdančiosios partijos kraštutinės grupės diktatą.

Tokiomis sąlygomis sunku tikėtis pasiekti plataus politinių jėgų sutarimo, kyla politinio supriešinimo dėl gyvybiškai svarbių valstybės likimui dalykų ir nacionalinės politikos uzurpavimo pavojus.

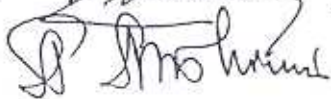
Pamatiniai Lietuvos nacionalinės užsienio politikos, kuriai atstovauti ir kurią įgyvendinti yra ypatinga Prezidento priedermė, principai turi būti nustatomi plataus politinių partijų svarstymo ir sutarimo pagrindu.

Seimo opozicijos politinės partijos suvokia savo pareigą daryti viską, kad Lietuvos nacionalinė politika nebūtų pakeista vienpartine. Mūsų partijos yra pasirengusios konstruktyviai rengti pamatinius tikrai nacionalinės Lietuvos užsienio politikos principus ir remti jų įgyvendinimą.

Rimantas Smetona,
Lietuvių tautininkų sąjunga

Petras Miškinis,
Lietuvos demokratų partija

Povilas Katilius,
Lietuvos krikščionių
demokratų partija

Mečys Laurinkus,
Tėvynės Sąjunga
(Lietuvos konservatoriai)

Vilnius, 1993 m. lapkričio 29 d.